

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРАСНОАРМІЙСЬКИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
„ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ
**“УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)”**

для студентів 4-го курсу всіх спеціальностей

Красноармійськ-2010

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРАСНОАРМІЙСЬКИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
„ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ
**“УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)”**

для студентів 4-го курсу всіх спеціальностей

Розглянуто

на засіданні кафедри соціально-гуманітарної
підготовки,
протокол № 6 від 29 березня 2010 року

Затверджено

Навчально-видавничою радою ДонНТУ,
протокол № 2 від 22/04/ 2010 року

Красноармійськ-2010

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів 4-го курсу всіх спеціальностей. /Укладач Г.Г.Певнева. – Красноармійськ: Красноармійський індустріальний інститут-Донецький національний технічний університет,2010р. – 39 с.

Укладач: Певнева Г.Г., асистент
кафедри соціально- гуманітарної
підготовки КП ДонНТУ

Рецензент: Самофалова Т.В.,ст.викладач
кафедри соціально-гуманітарної
підготовки КП ДонНТУ

Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ, 2010

ЗМІСТ

Вступ	6
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1	
Тема: Роль мови в діловому спілкуванні. Стилї української мови	7
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2	
Тема: Лексичний склад української літературної мови, його застосування в ділових паперах	8
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3	
Тема: Фразеологізми ділової української мови	10
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4	
Тема: Українська орфографія, її значення для правильного оформлення ділових паперів	11
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5	
Тема: Морфологія. Застосування і роль морфологічних засобів у ділових документах	13
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6	
Тема: Синтаксис. Синтаксичні засоби, їх місце в ділових паперах	14
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7	
Тема: Складання документації щодо особового складу, обліково-фінансових, господарсько-договірних та інформаційних документів	15
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8	
Тема: Основні правила вживання розділових знаків у ділових документах	17
Список рекомендованої літератури	19
Перелік контрольних питань	20
Додаток до практичних занять	
Тестові завдання та тренувальні вправи	21

Вступ

Предмет «Українська мова (за професійним спрямуванням)» вивчають студенти 4-го курсу Красноармійського індустріального інституту ДонНТУ.

Специфіка цього курсу полягає в тому, що він повинен активізувати попередньо засвоєні знання норм і всіх можливих варіантів літературної мови, навчити користуватися ними в різноманітних практичних мовленнєвих сферах, розширити відомості про загальну й мовну культуру ділового спілкування в його усній та писемній формах, навчити доброго мовлення кожного, хто хоче володіти українською мовою для спілкування в усіх сферах своєї суспільної, фахової та побутової діяльності.

Мета вивчення дисципліни — підготувати грамотних, висококваліфікованих фахівців, які добре володіють українською мовою, поліпшити їхню орфографічну й пунктуаційну грамотність.

Завдання вивчення дисципліни – сформувати систему знань зі специфіки української професійної мови, фахової термінології як основи професійної мови та стилістики службових документів; виробити в них практичні навички правильно складати й оформлювати ділові папери.

Цільова спрямованість курсу зумовлює такі вимоги до знань та умінь студентів:

Знати:

- предмет, мету його вивчення, завдання і значення курсу;
- теоретичні засади нормативної української літературної мови;
- основні правила словозміни та правопису різних частин мови;
- основні правила пунктуації.

Уміти:

- правильно використовувати різні мовні засоби залежно від сфери й мети спілкування;
- грамотно оформлювати ділову документацію;
- користуватись термінологічними, енциклопедичними та загальномовними словниками.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: Роль мови в діловому спілкуванні. Стилі української мови

План

1. Основні тенденції розвитку української літературної мови. Функції мови.
2. Стильове багатство української мови. Головні ознаки офіційно-ділового стилю.
3. Загальні вимоги до складання і оформлення документів.
4. Класифікація документів.

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичного заняття

При вивченні **першого питання** рекомендуємо звернути увагу на такі моменти:

- історичні аспекти розвитку української літературної мови;
- прийняття та впровадження в життя Закону про мови в Україні;
- функції мови;
- типи норм, властивих літературній мові.

Відповідь на **друге питання** будемо за такою схемою:

- стильові різновиди сучасної української мови: художній, публіцистичний, науковий, розмовний, офіційно-діловий;
- сфера поширення і живання стилів;
- функціональне призначення (регулювання стосунків, повідомлення, вплив, спілкування тощо);
- характерні ознаки (форма та спосіб викладу);
- система мовних засобів і стилістичних норм (лексика, фразеологія, граматичні норми, типи речень тощо);
- стильові різновиди – підстилі;
- типи мовлення (опис, розповідь, роздуми);
- головні ознаки офіційно-ділового стилю.

У **третьому питанні** з'ясуємо:

- поняття: «документ», «формуляр»;
- загальні функції документа: інформаційна, соціальна, комунікативна, культурна;
- специфічні функції документа: управлінська, правова, історична;
- вимоги до укладання та оформлення документів;
- вимоги і правила щодо оформлення сторінки та її нумерації;
- вимоги до тексту документа.

У **четвертому питанні** визначаємо:

- поняття «реквізити документів та їх розміщення»;

- критерії класифікації документів;
- призначення документів.

Теми рефератів

1. Мова як історична категорія.
2. Українська мова і сучасне суспільство.
3. Норми сучасної української мови у спілкуванні.
4. Походження та формування української мови.
5. Розвиток української національної мови.
6. Стильове багатство української мови.
7. Причини й наслідки низької мовленнєвої культури.

Список рекомендованої літератури

1. Бабич Н.Д. Ділова українська мова.. — Чернівці, 1996.
2. Бирик С.П. та ін. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. — К., 1998.
3. Зубков М. Сучасне українське ділове мовлення. – Харків, 2002.
4. Пентиліук М. Культура мови і стилістика. – К., 1994.
5. Пилинський М. Мовна норма і стиль. – К., 1976.
6. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення. — К., 1997.

Питання для обговорення

1. Якими є роль і значення мови в суспільному житті?
2. Які функції виконує мова в житті людини і суспільства?
3. Які основні складники національної мови?
4. Чи є актуальною проблема української мови на сучасному етапі в нашій державі?
5. Яким є ваше ставлення до проблеми двомовності та суржика?
6. Що таке мовна норма? Які мовні норми ви знаєте?
7. Які стилі сучасної літературної мови ви знаєте?
8. Що таке підстилі?
9. Який стиль може поєднувати в собі всі стилі літературної мови?
10. Що таке документ?
11. Яка класифікаційна ознака документа, на ваш погляд, є основною?
12. У чому полягає юридична сила документа?
13. Назвіть функції документів за призначення (спеціалізацією)?
14. Які основні способи засвідчення документа?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: Лексичний склад української літературної мови, його застосування в ділових паперах

План

1. Слово, його лексичне значення. Однозначні та багатозначні слова. Синоніми. Антоніми. Пароніми.
2. Термінологічна лексика. Загальноживані та вузькоспеціальні терміни. Особливості фахової термінології.
3. Документація щодо особового складу. Резюме. Заява. Характеристика. Автобіографія.

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичного заняття

При вивченні **першого питання** рекомендуємо звернути увагу на такі моменти:

- лексичне значення слова;
- однозначні та багатозначні слова;
- синоніми, омоніми, антоніми;
- пароніми.

У **другому питанні** розглядаємо:

- термін як одиниця мови;
- термінологічна лексика;
- загальноживані та вузькоспеціальні терміни;
- особливості банківської термінології.

Відповідь на **третє питання** будемо за такою схемою:

- оформлення документації щодо особового складу;
- реквізити документації щодо особового складу;
- автобіографія;
- складання резюме;
- оформлення заяви;
- написання характеристики.

Теми рефератів

1. Науково-термінологічна та професійна лексика, її роль і місце у текстах ділової української мови.
2. Синоніми і пароніми у діловому мовленні.
3. Ненормативна лексика сучасної української мови.

Список рекомендованої літератури

1. Антисуржик. – Львів., 1994.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К., 2001.
3. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. – Харків, 2002 р.
4. Коваль А.П. Культура ділового мовлення. – К., 1993.
5. Олійник А. Світ українського слова. – К., 1994.

6. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. Мова ділових паперів. – К., 2001.
7. Словник синонімів української мови: у 2 томах. – К., 2000.

Питання для обговорення

1. Що вивчає лексикологія?
2. У чому полягає однозначність та багатозначність?
3. Що називається омонімами та паронімами?
4. Що вам відомо про ненормативну лексику?
5. Яке ваше ставлення до ненормативної лексики?
6. Місце неологізмів і запозичень у ділових документах.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: Фразеологізми ділової української мови

План

1. Українська фразеологія. Місце фразеологізмів у діловій документації.
2. Роль словників у складанні ділових паперів.
3. Словотвір у діловій мові.

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичного заняття

При розгляді **першого питання** основну увагу акцентуємо на таких факторах:

- що вивчає фразеологія;
- джерело утворення фразеологізмів (жива народнорозмовна мова, біблійні вислови, виробничо-професійна діяльність, антична література та міфологія, сентенції, влучні вислови видатних людей);
- класифікація фразеологічних одиниць;
- фразеологізми у діловій документації.

При розгляді **другого питання** звертаємо увагу на те:

- що вивчає лексикографія (наука про словники різних типів);
- типи словників;
- роль словників у збагаченні лексичного та фразеологічного запасу;
- роль словників у складанні ділових паперів;
- фразеологічний словник у двох томах. Удовиченко Г. – К., 1984.

У **третьому питанні** основну увагу зосереджуємо на:

- словотворі як розділі мовознавства;
- основних словотворчих поняттях, таких як: морфема, твірна основа, префікс, суфікс, афікс, корінь, закінчення;
- мовних явищах у коренях слів і на межі морфем.

Теми рефератів

1. Використання фразеологізмів у художньому, публіцистичному, діловому та науковому стилях.
2. Типологія словників та їх роль у розвитку мовлення.
3. Способи словотворення в українській мові.

Список рекомендованої літератури

1. О.М.Пазяк, О.А.Сербенська, М.І.Фурдуй. Українська мова. Практикум. – К., 2000.
2. Пономарів О. Культура слова. – К., 1999.
3. Пономарів О. Сучасна українська мова. – К., 2001.
4. Удовиченко Г. Фразеологічний словник української мови (2 т.) – К., 1984.

Питання для обговорення

1. Що вивчає лексикографія?
2. Які типи словників ви знаєте?
3. Що таке фразеологізми?
4. Які джерела української фразеології вам відомі?
5. Що вивчає словотвір?
6. Що таке морфема?
7. Які способи словотворення ви знаєте?
8. Що таке абrevіатура?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Українська орфографія, її значення для правильного оформлення ділових паперів

План

1. Правила вживання м'якого знака та апострофа.
2. Правопис префіксів *роз, без, з, с, пре, при, прі*.
3. Особливості написання українських прізвищ, імен та імен по батькові. Складні випадки відмінювання прізвищ.
4. Прикметники, утворені від індивідуальних назв. Назви посад, звань, титулів.
5. Складні випадки слововживання. Правопис слів іншомовного походження. Українські еквіваленти до іншомовних слів.

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичного заняття

У першому питанні розглядаємо:

- правила вживання м'якого знака (у суфіксах - ськ, - зьк, - цьк; у буквосполученнях - льц, - льч, - ньц, - ньч, - сьц, - сьч; у словах іншомовного походження після д, т, з, с, л, н).

Приклади: *київський, донецький, близько, волзький;*

ляльці, няньці, Прісьці;

альянс, конферансьє, марсельєза.

- вживання апострофа (після б, п, в, м, ф – перед я, ю, є, ї).

Приклади: *м'ята, в'ється, б'ю, солов'ї, Лук'ян, слов'яни.*

У **другому питанні** з'ясовуємо:

- правопис префіксів роз, без.

Приклади: *розпитати, розказати, безпідставний, безконфліктний, безперспективний.*

- правопис префіксів з, с (префікс с пишеться перед приголосними к, п, т, ф, х).

Приклади: *сказати, створити, схотіти, сфотографувати, спитати.*

- правопис префіксів пре, при, прі.

Приклади: *пре – предобрий, прекрасний, преподобний, преосвященний, презирливий, пречиста, престол;*

при – приміський, привокзальний, придорожний, прибитий, приклеїти, присісти;

прі – пріра, прізвище, прізвисько.

У **третьому питанні** розкриваємо:

- особливості написання українських прізвищ, імен та імен по батькові;
- складні випадки відмінювання прізвищ

У **четвертому питанні** з'ясовуємо:

- написання прикметників, утворених від індивідуальних назв;
- написання назв посад, звань, титулів.

У **п'ятому питанні** акцентуємо увагу на:

- складних випадках слововживання;
- правописі слів іншомовного походження;
- доборі українських відповідників до іншомовних слів.

Теми рефератів

1. Правопис слів іншомовного походження.
2. Українські еквіваленти до іншомовних слів.
3. Особливості написання українських прізвищ, імен та імен по батькові.

Список рекомендованої літератури

1. Словник труднощів української мови. – К., 1989.
2. Чак Е. Складні випадки правопису та слововживання. – К., 1998.
3. Ющук І. Практичний довідник з української мови. – К., 2000.

4. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. – Харків, 2002 р.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема: Морфологія. Застосування і роль морфологічних засобів у ділових документах

План

1. Особливості відмінювання іменників другої відміни.
2. Числівники. Типи числівників і особливості їх відмінювання. Зв'язок числівників з іменниками.
3. Правопис прислівників разом, окремо, через дефіс.
4. Правопис часток разом, окремо, через дефіс.
5. Правопис складних слів через дефіс та разом.

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичного заняття

У першому питанні з'ясуємо:

- на які відміни поділяються іменники?
  - які іменники відносяться до другої відміни?
  - в чому полягають особливості відмінювання іменників другої відміни?
- При підготовці до **другого питання** слід звернути увагу на такі моменти:

- яка частина мови називається числівником?
- особливості відмінювання простих, складних та складених числівників;
- в чому полягає особливість відмінювання порядкових числівників?
- зв'язок числівників з іменниками.

Розглядаючи **третє питання**, основну увагу зосереджуємо на:

- правописі прислівників разом, окремо та через дефіс.

У **четвертому питанні** з'ясуємо:

- що таке частка?
- як класифікуються частки за значенням?
- в яких випадках частка *не* пишеться з різними частинами мови разом, а коли – окремо?

У **п'ятому питанні** визначаємо:

- в яких випадках складні слова пишемо разом;
- коли складні слова пишемо через дефіс

Теми рефератів

1. Особливості узгодження географічних та інших назв з означувальним словом в офіційно-діловому мовленні.
2. Особливості використання числівників у ділових паперах.

3. Труднощі перекладу процесових понять.
4. Особливості використання дієслівних форм у ділових паперах.

Список рекомендованої літератури

1. Зубков М. Сучасне українське ділове мовлення. – Харків, 2002 р.
2. І.О.Ладоня. Українська мова. – К.: «Вища школа», 1993.
3. О.А.Сербенська, О.М.Пазяк, М.І.Фурдуй, Л.Ю.Шевченко. Українська мова. Практикум. – К., 2000.
4. С.В.Шевчук. Українське ділове мовлення. – К., 1997.
5. Юшук І.П. Практикум з правопису української мови. — К., 1997.

Питання та проблеми для обговорення

1. Яку роль у ділових документах відіграють числівники?
2. У яких випадках рекомендується писати форму однини, а в яких – множини?
3. Як відмінюються множинні іменники?
4. В чому полягає особливість відмінювання іменників другої відміни однини чоловічого роду родового відмінка?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема: Синтаксис. Синтаксичні засоби, їх місце в ділових паперах

План

1. Складне речення.
2. Складносурядне та складнопідрядне речення.
3. Складне безсполучникове речення.
4. Складне речення з різними видами зв'язку.
5. Складне речення з кількома підрядними.

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичного заняття

При розгляді **першого питання** слід звернути увагу на таке:
що таке словосполучення і речення, чим вони відрізняються?
що таке граматична основа речення?
яке речення називають складним?

У **другому питанні** з'ясовуємо:

- яке речення називається складносурядним?
- за допомогою яких сполучників з'єднуються прості речення у складносурядне?
- види підрядних речень;
- які розділові знаки у складносурядному і складнопідрядному реченнях?

При підготовці до **третього питання** повторюємо:

- яке речення називається складним безсполучниковим?
- за допомогою чого з'єднуються прості речення у безсполучниковому складному реченні?
- які розділові знаки ставляться у безсполучниковому складному реченні?
У четвертому і п'ятому питанні з'ясуємо:
- які є види зв'язку у складній синтаксичній структурі?
- які розділові знаки ставляться у складному реченні з різними видами зв'язку?
- які розділові знаки є у складному реченні з кількома підрядними?

Теми рефератів

1. Синтаксичні особливості ділових паперів.
2. Синтаксичні структури у діловому мовленні.
3. Складноскорочені слова й аббревіатура.

Список рекомендованої літератури

1. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. – Харків, 2002 р.
2. Українська мова. Практикум. – К., 2001.
3. Юшук І.П. Практикум з правопису української мови. — К., 1997.

Питання та проблеми для обговорення

1. Які слова і словосполучення називаються складними?
2. Яке значення вставних слів і словосполучень?
3. Який порядок слів переважає в ділових документах?
4. Яку роль відіграють інфінітивні конструкції у ділових паперах?
5. Яка роль віддіслівних іменників у ділових паперах?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема: Складання документації щодо особового складу, обліково-фінансових, господарсько-договірних та інформаційних документів

План

1. Автобіографія. Реквізити автобіографії.
2. Резюме. Реквізити резюме.
3. Заява. Реквізити заяви.
4. Реквізити господарсько-договірних документів:
  - а) договір;
  - б) трудова угода.
5. Реквізити обліково-фінансових документів:

- а) розписка;
  - б) акт;
  - в) доручення.
6. Реквізити інформаційних документів:
- а) протокол. Витяг з протоколу;
  - б) доповідна та пояснювальна записки;
  - в) оголошення. Звіт.

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичного заняття

При розгляді першого питання з'ясуємо:

- що називається автобіографією?
- з яких реквізитів складається автобіографія?
- яка форма викладу автобіографії?
- з якою метою складається цей документ?

У другому питанні з'ясуємо:

- що таке резюме?
- де використовується цей документ?
- з яких реквізитів складається резюме?

У третьому питанні розкриваємо:

- який документ називається заявою?
- які є види заяв?
- з яких реквізитів складається заява?

Теми рефератів

1. Проблеми української мови.
2. Поняття літературної мови.
3. Лінгвоцид.
4. Терміни та їх місце в діловому мовленні.

Список рекомендованої літератури

1. Бабич Н.Д. Ділова українська мова.. — Чернівці, 1996.
2. Бирик С.П. та ін. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. — К., 1998.
3. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. Українське ділове мовлення. — К.: «Либідь», 2001.

Питання та проблеми для обговорення

1. Які види автобіографії існують?
2. Які відомості зазначають при складанні автобіографії?
3. Які є два види заяв?

4. В яких випадках пишеться позовна заява?
5. З якою метою пишеться резюме?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема: Основні правила вживання розділових знаків у ділових документах

План

1. Основи української пунктуації.
2. Речення зі звертаннями, вставними словами.
3. Речення з відокремленими членами речення.

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичного заняття

При розгляді **першого питання** звертаємо увагу на такі моменти:

- що означає пунктуація?
- які розділові знаки вам відомі?
- які розділові знаки початку та кінця речення?
- що вони позначають?
- коли ставиться тире у простому реченні?
- розділові знаки при однорідних членах речення;
- розділові знаки у складносурядному та складнопідрядному реченнях;
- розділові знаки у складному безсполучниковому реченні.

У **другому питанні** з'ясуємо:

- що називається звертанням?
- які розділові знаки ставляться при звертанні?
- розділові знаки при вигуках стверджувальних, заперечних та питальних словах;
- на які групи за значенням поділяються вставні слова й словосполучення?
- які розділові знаки ставляться при вставних конструкціях?

Відповідь на **третє питання** будемо за такою схемою:

- які члени речення називаються відокремленими?
- умови вживання розділового знака при відокремлених членах речення;

– морфологічні, синтаксичні, фонетичні та змістові.

- які види відокремлених членів речення вам відомі?

Є відокремлені означення, відокремлені приклади, відокремлені обставини, відокремлені додатки, відокремлені уточнювальні слова.

Теми рефератів

1. Основи української пунктуації.
2. Синтаксичні основи пунктуації в простому реченні.
3. Тире як знак індивідуального стилю автора.

Список рекомендованої літератури

1. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. – Харків, 2003 р.
2. О.А.Сербенська, О.М.Пазяк, М.І.Фурдуй, Л.Ю.Шевченко. Українська мова. Практикум. – К., 2000.
3. Юшук І.П. Практикум з правопису української мови. — К., 1997.

Питання та проблеми для обговорення

1. Що таке пунктуація?
2. На що спирається українська пунктуація?
3. Як графічна система української мови обслуговує ті сторони писемного мовлення, які не можуть бути виражені літерами?
4. Вкажіть умови розстановки розділових знаків при відокремлених означеннях?
5. З'ясуйте синтаксичні умови, коли кома не ставиться між компонентами складносурядного речення.

Список рекомендованої літератури

1. Бабич Н.Д. Ділова українська мова. — Чернівці, 1996.
2. Бирик С.П. та ін. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. — К., 1998.
3. Головащук С. Правописний словник. — К., 1999.
4. Гринчишин Д. та ін. Словник-довідник з культури української мови. — Львів, 1996.
5. Єрмоленко С. Словник епітетів української мови. — К., 1998.
6. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. — Харків, 2003 р.
7. І.О.Ладоня. Українська мова. — К.: «Вища школа», 1993.
8. Карачун В. Орфографічний словник наукових і технічних термінів. — К., 1999.
9. Коваль А.П. Усне ділове мовлення. — К., 1997.
10. О.А.Сербенська, О.М.Пазяк, М.І.Фурдуй, Л.Ю.Шевченко. Українська мова. Практикум. — К., 2000.
11. Орфографічний словник української мови (Національна академія наук України). — К., 1999.
12. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. Мова ділових паперів. — К., 1997.
13. Пентилюк М. Культура мови і стилістика. — К., 1994.
14. Пилинський М. Мовна норма і стиль. — К., 1976.
15. Пономарів О. Культура слова. — К., 1999.
16. Пономарів О. Сучасна українська мова. — К., 2001.
17. С.В.Шевчук. Українське ділове мовлення. — К., 1997.
18. Словник труднощів української мови. — К., 1989.
19. Сучасний словник-мінімум іншомовних слів. — К., 1999.
20. Тлумачний словник-мінімум української мови. — К., 1999.
21. Удовиченко Г. Фразеологічний словник української мови (2 т.) — К., 1984.
22. Українська мова. Практикум. — К., 2001.
23. Чак Е. Складні випадки правопису та слововживання. — К., 1998.
24. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення. — К., 1997.
25. Ющук І. Практичний довідник з української мови. — К., 2000.
26. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. — К., 1997.
27. Яремко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови: у 4-х томах. — К., 1999.

Перелік контрольних питань

1. Українська літературна мова. Мовна норма.
2. Функції української літературної мови.
3. Стильові різновиди сучасної української мови.
4. Особливості офіційно-ділового стилю.
5. Слово, його лексичне значення. Однозначні та багатозначні слова. Синоніми. Антоніми. Омоніми. Пароніми.
6. Українська фразеологія. Місце фразеологізмів у діловій документації.
7. Призначення і класифікація документів.
8. Реквізити документів.
9. Основні правила оформлення документів.
10. Текст. Стандартизація та правила написання тексту.
11. Автобіографія. Резюме. Характеристика.
12. Особливості оформлення обліково-фінансових документів.
13. Господарсько-договірні документи.
14. Українська орфографія. Правила написання м'якого знака та апострофа.
15. Правопис префіксів *роз, без, з, с, пре, при*.
16. Особливості написання українських прізвищ, імен та імен по батькові. Складні випадки відмінювання прізвищ.
17. Прикметники, утворені від індивідуальних назв. Назви посад, звань, титулів.
18. Правопис слів іншомовного походження. Українські еквіваленти до іншомовних слів.
19. Особливості відмінювання іменників другої відміни.
20. Числівники. Особливості відмінювання числівників. Зв'язок числівників з іменниками.
21. Правопис прислівників разом, окремо, через дефіс.
22. Правопис частки *не* з різними частинами мови.
23. Правопис складних слів через дефіс та разом.
24. Синтаксичні особливості справочинства.
25. Інформаційні документи. Доповідні та пояснювальні записки. Оголошення. Службові листи.
26. Основні правила пунктуації. Розділові знаки у простому і складному реченнях.
27. Роль розділових знаків у ділових документах.
28. Оформлення протоколу.
29. Витяг з протоколу.
30. Загальні вимоги до оформлення ділової документації.

ДОДАТОК ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тестові завдання та тренувальні вправи

1. У якому рядку всі слова пишуться з *ь*?

- 1.1. Брен..кіт, дон..ка, нян..ка, кобзар..., с..огодні.
- 1.2. Т..мяний, різ..бяр, радіст.., с..міх, корис..тю.
- 1.3. Снит..ся, косит..ся, лял..ці, виховател..ці, дівчинон..ці.
- 1.4. Київс..кий, с..вято, тіл..ки, здаєт..ся, Натал..чин.
- 1.5. Ган..ба, пісен..., кін.., близ..ко, лікар...

2. У якому рядку допущено орфографічну помилку?

- 2.1. Акумуляція, белетристика, грип, ідилія, колектив.
- 2.2. Бонна, панна, тонна, пенні, вілла, мірра.
- 2.3. Імміграція, ірраціональний, ірреальний, Джонні, Голандія.
- 2.4. Руссо, Торрічеллі, Шіллер, ванна, манна.
- 2.5. Марокканець, колектив, сума, апарат, Яффа.

3. У якому рядку всі слова слід писати з апострофом?

- 3.1. З-юрмитися, миш-як, верхів-я, п-єдестал, п-юре.
- 3.2. Б-єлгород, Захар-їн, Монтеск-є, Руж-є, В-язьма.
- 3.3. Мавп-ячий, тьм-яний, з-ясувати, роз-яснити.
- 3.4. Голуб-я, подвір-я, бур-ян, довір-я, дит-ясла.
- 3.5. Духм-яний, прислів-я, полум-я, зв-язковий.

4. У якому рядку в усіх словах відбулося спрощення приголосних?

- 4.1. Тріснути, тижневик, контрастний, пестливий, улесливий.
- 4.2. Рідкісний, ненависний, комендантський, якісний, захисний.
- 4.3. Форпостний, пісний, кількісний, баластний, обласний.
- 4.4. Шістсот, кістлявий, гігантський, студентський, чесний.
- 4.5. Улесливий, цілісний, серце, шелеснути, власний.

5. У якому рядку на місці пропущеної літери слід написати *и*?

- 5.1. З..гзаг, с..луєт, ц..клон, к..лограм, д..алог.
- 5.2. Д..зель, к..ргиз, ж..лет, ж..раф, б..лет.
- 5.3. В..траж, к..парис, ф..ніш, т..тан, Ч..каго.
- 5.4. Р..нг, експер..мент, д..ципліна, д..спут, Бразилія.
- 5.5. Рад..ус, к..сет, к..нджал, к..но, граф..к.

6. У якому рядку в усіх словах відбулося спрощення приголосних?

- 6.1. Ненависний, пестливий, хвастнути, свиснути, тижневий.
- 6.2. Власний, безвиїзний, злісний, гігантський, кістлявий.

- 6.3. Тріснути, пестливий, хворостняк, вискнути, писнути.
- 6.4. Рискнути, зап'ястний, хвастнути, провісник, шістнадцять.
- 6.5. Серце, шелеснути, гуснути, цілісний, радісний.

7. У якому рядку всі слова пишуться з ь?

- 7.1. Прияз..нь, вічніс..ть, кіл..це, намороз.., Ткач..ов.
- 7.2. Вмивают..ся, присяд..те, майбутн..ого, миш..як, стан..те.
- 7.3. Кур..йоз, медал..йон, компан..йон, інтерв..ю, тон..ший.
- 7.4. С..огодні, різ..бяр, брен..кіт, ател..є, нян..чити.
- 7.5. Міс..кий, суспіл..ство., т..м'яний, сторін..ці, зачіс..ці.

8. У якому рядку всі слова слід писати з апострофом?

- 8.1. Поголів-я, безриб-я, горохв-яний, В-язьма, п-ють.
- 8.2. Торф-яний, без-язикий, пів-яблука, дит-ясла, пір-я.
- 8.3. Об-ява, об-їзд, мор-як, черв-як, бур-як.
- 8.4. Об-ект, ін-екція, св-ятковий, Св-ятослав, роз-яснити.
- 8.5. Дзв-якнути, р-яст, арф-яр, сузір-я, подвір-я.

9. У якому рядку в усіх словах відбулося спрощення приголосних?

- 9.1. Шістнадцять, чесний, рідкісний, ненависний, контрастний.
- 9.2. Обласний, рідкісний, свиснути, швидкісний, випускний.
- 9.3. Якісний, цілісний, хвастливий, тижневий, усний.
- 9.4. Улесливий, щасливий, пізній, якісний, шелеснути.
- 9.5. Рискнути, вісник, гуснути, шелеснути, тріснути.

10. У якому рядку допущено орфографічну помилку?

- 10.1. Вілла, комісія, бароко, голландець, група.
- 10.2. Брутто, Яси, Діккенс, Руссо, нетто.
- 10.3. Інтелігенція, імміграція, іррегулярний, Ніцца, ірреальний.
- 10.4. Контрреволюція, апарат, колектив, сума, панна.
- 10.5. Барикада, ірраціональний, манна, шасі, мадонна.

11. У якому рядку всі слова слід писати з ь?

- 11.1. Пал..ці, рибал..ці, кіл..це, ручен..ка, батен..ко.
- 11.2. Тіл..ки, кин..те, їдален.., пісен.., бал..ці.
- 11.3. Ган..ба, л..он, д..оготь, т..охкати, близ..ко.
- 11.4. Донец..кий, поліс..кий, кін.., Натал..чин, гал..ці.
- 11.5. Тр..ома, дяд..ко, бат..ко, робит..ся, смієш..ся.

12. У якому рядку всі слова пишуться з апострофом?

- 12.1. Кар-єра, комп-ютер, б-юро, б-юджет, куп-юра.

- 12.2. Бар-єр, прем-єра, п-єса, інтерв-ю, п-юре.
- 12.3. Інтер-єр, грав-юра, б-юрократизм, кур-єр, п-єдестал.
- 12.4. Ф-юзеляж, Монтеск-є. об-єкт, прем-єра, кап-юшон.
- 12.5. Об-єктив, ар-єргард, ін-єкція, кар-єризм, краков-єк.

13. У якому рядку всі слова слід писати з апострофом?

- 13.1. Інтерв-ю, прем-єр, миш-єк, грав-юра, кап-юшон.
- 13.2. Краков-єк, інтер-єр, кур-єр, б-юро, ф-юзеляж.
- 13.3. П-єдестал, полум-є, ім-є, верхів-є, мавп-єчий.
- 13.4. Міжгір-є, відв-єзати, Стеф-єк, верф-є, Лук-єн.
- 13.5. Дит-єсла, пів-єблука, бур-єн, з-єзд, довір-єн.

14. У якому рядку допущено орфографічну помилку?

- 14.1. Згрупувати, згаснути, здогадатися, змазати, змарнувати.
- 14.2. Скрутити, стерти, схвилювати, скінчити, створити.
- 14.3. Спинити, зчепити, скинути, сфотографувати, зносити.
- 14.4. Схилити, ствердити, спутати, сплющити, списати.
- 14.5. Збирати, збити, склепати, зпекти, звернути.

15. У якому рядку всі слова слід писати з ь?

- 15.1. Дяд..ко, пис..мо, емал.., памороз.., рибал..чин.
- 15.2. Постаг.., близький, бояз..кий, тон..кий, вуз..ко.
- 15.3. В'юн..кий, джерел..це, кружал..це, Квал..чук, палац..
- 15.4. Палец.., Хар..ків, сім..сот, с..огодні, утр..ох.
- 15.5. Одес..кий, брин..чати, стан..те, тр..ома, дз..об.

16. У якому рядку в орудному відмінку всі слова пишуться з подвоєними приголосними?

- 16.1. Повідь, міць, одіж, честь, молодість.
- 16.2. Сіль, тіль, піч, папороть, кров.
- 16.3. Лань, дань, щедрість, подорож, ніч.
- 16.4. Річ, мідь, галузь, паморозь, вісь.
- 16.5. Скатерть, жовч, повінь, ніч, січ.

17. У якому рядку всі слова пишуться з буквосполученням ьо?

- 17.1. Л..н, л..довик, тр..ох, л..отчик, Мурав..в.
- 17.2. Син..го, кол..ру, сер..зно, бад..рий, с..годні.
- 17.3. Вол..вий, лиц..вий, пол..вий, га..вий, ма..ріти.
- 17.4. Ді..вий, нижн..го, с..мого, с..рбати, т..хкати.
- 17.5. Верхн..го, л..х, тін..вий, д..готь, л..дяник.

18. У якому рядку на місці пропущеної літери слід писати *и*?

- 18.1. Ц..стерна, к..парис сп..рт, Аркт..ка, п..нгвін.
- 18.2. Арт..кль, С..нгапур, реж..сер, студ..я, тр..умф.
- 18.3. Л..мон, дез..нфекція, ш..рма, колор..т, д..аграма.
- 18.4. С..гнал, реч..татив, р..тм, бенз..н, д..алог.
- 18.5. Алж..р, Ч..лі, ш..фр, д..спут, с..мпатія.

19. У якому рядку всі слова слід писати з апострофом?

- 19.1. Черв-як, верхів-я, зарум-янити, Захар-ін, тьм-яний.
- 19.2. Бур-янець, бур-як, міжгір-я, довір-я, об-їзд.
- 19.3. Голуб-я, п-ядь, м-ясо, дит-ясла, св-ятковий.
- 19.4. Матір-ю, роз-яснити, об-єднати, Св-ятослав, р-яст.
- 19.5. Сузір-я, з-юрмити, роз-ятрити, ін-екція, п-єдистал.

20. У якому рядку всі слова слід писати з апострофом?

- 20.1. Пір-іна, Лук-ян, черв-як, мавп-ячий, б-язь.
- 20.2. Верф-ю, сузір-я, торф-яний, духм-яний, зв-язківець.
- 20.3. Ін-екція, п-єдистал, миш-як, верб-я, об-єкт.
- 20.4. З-єднати, під-язичний, дит-ясла, б-юро, моркв-яний.
- 20.5. Монтеск-є, Руж-є, кур-єр, ф-юзеляж, р-юкзак.

21. У якому рядку всі слова пишуться з *ь*?

- 21.1. Нанівец.., котит..ся, дніровс..кий, болгар..ський, уманський.
- 21.2. Вихован..ці, стіл..ці, бан..щик, зачісці, рибал..ці.
- 21.3. Брун..ці, шпил..ці, няньці, лял..ці, хустин..ці.
- 21.4. Рибон..ці, хат..ці, сон..ця, бул..йон, міл..йон.
- 21.5. Різ..бяр, нен..чин, виховател..чин, порт..єра, їдал..ня.

22. У якому рядку на місці пропущеної літери слід писати *и*?

- 22.1. Р..туал, д..спетчер, Великобр..танія, ц..фра, в..кінг.
- 22.2. Д..весант, д..ктор, б..льярд, Р..м, д..ригент.
- 22.3. Р..нг, конт..нент, експер..мент, К..тай, б..ографія.
- 22.4. Кред..т, гард..на, ц..ферблат, дж..гіт, метод..ка.
- 22.5. З..гзаг, Лейпц..г, Л..сабон, Л..ван, ш..рма.

23. У якому рядку всі слова пишуться з подвоєними приголосними?

- 23.1. Незбагнен..ий, прикордон..ий, над..ністриянський, сон..ий, спален..ий.
- 23.2. Ускладнен..я, умовлян..я, вікон..иця, качен..я, століт..я.
- 23.3. Облич..я, стат..я, вугіл..я, наріч..я, спросон..я, спересерд..я.
- 23.4. Намаган..я, Іл..я, Ал..а, Ін..а, терт..я.
- 23.5. Юн..ат, спів..ітчизник, туман..ість, розріс..я, від..аний.

24. У якому рядку всі слова пишуться з ь?

- 24.1. Кишен..ці, долен..ці, хutorян..ці, серден..ко, чотир..ох.
- 24.2. Ремін..чик, мен..шість, сопл..ці, дитин..ці, стіл..ці.
- 24.3. Встан..те, сміют..ся, Цар..ов, ган..ба, міл..йонер.
- 24.4. Кіл..кість, громад..ський, стан..ція, брун..ці.
- 24.5. Черешен..ці, виріз..блюється, с..омий, павіл..йон, кіцьман..ський.

25. У якому рядку на місці пропущеної літери слід писати и?

- 25.1. Б..нт, з..гзаг, с..луєт. ц..клон, к..лограм.
- 25.2. Ш..фер, ц..стерна, к..парис, к..моно, ф..рма.
- 25.3. Д..зель, с..мпатія, к..ргиз, ж..лет, ж..рафа.
- 25.4. В..мпел, г..гант, б..лет, в..траж, реж..м.
- 25.5. Ц..клон, ід..лія, т..тан, ф..ніш, Ч..каго.

26. У якому рядку всі слова пишуться з подвоєними приголосними?

- 26.1. Угід..я, ворон..я, від..ати, щоден..о, впевнен..о.
- 26.2. Подорож..ю, тін..ю, ніс..я, пас..я, бадьоріст..ю.
- 26.3. Без..убий, денний, хвилин..ий, роз..броїти, об..ігти.
- 26.4. Годин..икар, широчен..ий, числен..ий, щаст..я, насін..я.
- 26.5. Священ..ий, старан..ий, шален..ий, цін..ий, родин..ий.

27. У якому рядку всі слова пишуться з ь?

- 27.1. Брен..кіт, мід.., тес..ляр, т..мянний, ред..ці.
- 27.2. Нян..чити, знан.., дівчинон..ці, стан..те, рибал..ці.
- 27.3. Дон..чин, різ..бяр, місяц.., сердец.., сон..ця.
- 27.4. С..огодні, ган..ба, вос..мий, лял..чин, кул..ці.
- 27.5. Порт..ера, павіл..йон, міл..ярд, на гіл..ці, черешен..ці.

28. У якому рядку всі слова пишуться з буквосполученням йо?

- 28.1. Ра..н, кра..вий, га..вий, павіл..н, кол..ровий.
- 28.2. Ма..рить, медал..н, ма..р, Мурав..в, Пушкар..в.
- 28.3. Сер..зно, буль..н, міль..н, Вороб..в, зна..мий.
- 28.4. Ді..вий, ма..нез, ма..ріння, Солов..в, л..х.
- 28.5. Во..вничий, га..чок, л..тчик, д..готь, бо..вий.

29. У якому рядку всі слова пишуться з ь?

- 29.1. Памороз.., сіл..ський, нян..чин, дон..ка, куз..ня.
- 29.2. Брун..ці, шпил..ці, перепіл..чин, виховател..чин, стіл..ці.
- 29.3. Сяд..те, порад..ся, смієт..ся, кін..ця, кіл..це.
- 29.4. Нен..чин, павіл..йон, рибал..ці, лял..чин, віл..но.
- 29.5. Поділ..ський, праз..кий, їдал..ня, колодяз.., несєт..ся.

30. У якому рядку всі слова пишуться з ь?

- 30.1. Порт..єра, кар..єра, ател..є, Монтеск..є, п..юре.
- 30.2. Фел..єтон, б..юджет, біл..ярд, комп..ютер, В..єтнам.
- 30.3. Міл..йон, павл..йон, бул..йон, барел..єф, філ..м.
- 30.4. Н..ютон, ал..батрос, міл..ярд, конференс..є, комп..ютер.
- 30.5. Б..юджет, б..юро, Мол..єр, компан..йон, шин..йон.

31. У якому рядку всі слова власне українські?

- 31.1. Вікно, тролейбус, штани, депо, вогонь.
- 31.2. Праска, ганчірка, квітка, громада, січкаря.
- 31.3. Сокира, телевізор, хата, рука, шапка.
- 31.4. Воля, телефон, каса, дім, готель.
- 31.5. Автобус, театр, страх, телефон, м'яч.

32. У якому рядку всі слова запозичені?

- 32.1. Денді, гай, гурт, шарф, зона.
- 32.2. Дебют, вахта, декада, декларація, гумор.
- 32.3. Плаття, коса, буряк, совість, воля.
- 32.4. Шоу, один, брат, фауна, залп.
- 32.5. Гуща, автор, клоун, портфель, квітка.

33. У якому реченні є запозичене слово?

- 33.1. Що минуло, те вже не вернеться (Леся Українка).
- 33.2. І радості нестерпна сила в очах у кожного горіла, у серці в кожного цвіла (М.Рильський).
- 33.3. Тільки від порога рідної мови ти можеш виходити на широкі магістралі світу (І.Драч).
- 33.4. Місяць піднявся вгору, поменшав і став жовтогарячий (І.Нечуй-Левицький).

34. У якому рядку всі слова власне українські?

- 34.1. Урожай, хлопець, локаут, самоповага, зерно.
- 34.2. Непослух, сузір'я, суцвіття, лоскіт, рушник.
- 34.3. Ракета, співчуття, пір'інка, самоскид, блискавка.
- 34.4. Озеро, таємниця, гідність, крило, вітряк.
- 34.5. Молоток, багатокутник, перемога, космос, телевізор.

35. У якому рядку всі слова запозичені?

- 35.1. Сніг, казка, день, лебеді, капуста.
- 35.2. Патерик, агент, охоронець, дилетант, дія.
- 35.3. Оазис, паштет, манто, кабальєро, блок.
- 35.4. Недоладність, спека, нонсенс, акція, аматор.
- 35.5. Стихія, ангел, фауна, пророк, влада.

36. У якому реченні є запозичене слово?

- 36.1. Швидко линуть роки, і ніхто не стрима їх політ (О.Ющенко).
- 36.2. А поет усе то грає, то щось пише на папері (Леся Українка).
- 36.3. Каштани в ранок сивий, попелястий шуміли над твоїм вікном (Б.І.Антонич).
- 36.4. Ми, як відомо, не з полохливих (М.Подрлян).
- 36.5. Осики лист каро-зелений тремтять на вітрі і тремтять (В.Стус).

37. В якому рядку всі слова є термінами?

- 37.1. Суцвіття, святиня, мудрість, біоніка, сепсис.
- 37.2. Весна, рушник, лахміття, мармелад, абстракціонізм.
- 37.3. Синтез, антоніми, гіпербола, конгломерат, синус.
- 37.4. Менеджер, політика, троянда, маклер, варення.
- 37.5. Професія, кельти, обрамлення, морфема, пошта.

38. У якому рядку всі слова є діалектизмами?

- 38.1. Какаду, фієста, забуття, оселедець, фантастика.
- 38.2. Телефон, киптар, цукерки, соната, мікрофон.
- 38.3. Комедія, джерело, термос, контроль, мандарин.
- 38.4. Путня, раятися, бесаги, когут, ріпа.
- 38.5. Лист, коромисло, предикат, бараболя, сумка.

39. В якому рядку всі слова є термінами?

- 39.1. Гороскоп, календула, префікс, трансмісія, груша.
- 39.2. Бюлетень, делегація, корінь, аташе, атом.
- 39.3. Суфікс, гастрит, тонометр, косинус, катет.
- 39.4. Рондо, геометрія, традиція, синус, кут.
- 39.5. Інженер, місія, конференсьє, демократ, амбіції.

40. У якому рядку всі слова є діалектизмами?

- 40.1. Вила, клуня, граблі, сіно, тин.
- 40.2. Газда, комин, зело, стежка, рало.
- 40.3. Шуфля, хата, клас, пліт, ватра.
- 40.4. Фіра, квочка, кістка, гостинець, майно.
- 40.5. Путня, постולי, черес, хороми, гралі.

41. Вкажіть речення, в якому є діалектизми?

- 41.1. Любіть красу своєї мови, Звучання слів і запах слів: Це квітка ніжна і чудова Коханих батьківських степів (Т.Масенко).
- 41.2. Під деревами, на білому, як цукор снігу, сіткою лягла тінь (М.Коцюбинський).
- 41.3. Довкола сплять, порозкидавшись, десятки його легінів і тільки він не

може лягти: чекає, доки з'явиться на небі безліч птахів, що звістять йому звільнення (В.Шевчук).

41.4. Усяка волоцюга тут тягається – так і дивись! Ну, народ (Б.Грінченко)

41.5. Зібралися три сини вдовиці, осіддали коней вороних і поїхали з побратимами на рать (Народна творчість).

42. У якому реченні вжито жаргонізм?

42.1. Збираю осені сліди, її шаленої утечі, її свавільної орди, її печальної предтечі (В.Китайгородська).

42.2. Не хвались, як ідеш у поле, а хвались, як ідеш із поля (Народна творчість).

42.3. По обидва боки левад, через високі стовбури верб, видно на косогорах густі садки (І.Нечуй-Левицький).

42.4. За два місяці ти матимеш такі шкари, бабочку, кліфт, кольоса й чепу, що й на матроса плюнеш (І.Микитенко).

42.5. Проколчук носив міліцейську шинелю з синього сукна, шапку-кубанку, штани-галіфе (Г.Тютюнник).

43. У якому рядку подано фразеологізми, почерпнуті з життя рибалок?

43.1. Дати дьору; показувати зуби; не покладаючи рук; малювати темними фарбами.

43.2. Ляпати язиком; брати за горло; загвинчувати гайки; заздрощі хапають.

43.3. Увірвалася вудка; ловити окунів; клювати на живця; змотувати вудки.

43.4. Бути під каблуком; прокладати дорогу; приший кобилі хвіст; серце співає.

43.5. Язиком не поверне: шукати вчорашнього дня; шкірити зуби; працювати як мокре горить.

44. У якому рядку всі фразеологізми мають однакове значення?

44.1. Носа не показувати; нема живої душі; за тридев'ять земель.

44.2. Зганяти зі світу; вішати собак; без мила в душу лізти.

44.3. Ворожити на бобах; вити вовком; дати звістку про себе.

44.4. Повісити носа; стерти з лица землі; уродитися в сорочці.

44.5. Живіт присох до спини; крихти в роті не було; різки в рот не брати.

45. Який фразеологізм вжито у значенні «сердиться»?

45.1. Роззявити рота.

45.2. Копилити губи.

45.3. Розв'язати язика.

45.4. Не сходити з уст.

45.5. Мовити до діла.

46. У якому рядку подано фразеологізми, почерпнуті з життя спортсменів?

46.1. Клепку загубити; сіяти ворожнечу: краєм вуха чути: з дорогою душею.

46.2. Брати бар'єр; нічийним рахунком; дати сто очок вперед.

46.3. Перед самим носом; перейти дорогу; пролити кров; лізти в душу.

46.4. Переливати з пустого в порожнє; довга пісня; пускати півня; пекти раків.

46.5. Хоч греблю гати; не за горами; драти горло; давати жару.

47. Знайдіть фразеологізми, до складу яких входять антоніми.

47.1. Ні в жодному разі.

47.2. Ні в зуб ногою.

47.3. Ні живий ні мертвий.

47.4. Не з доброго десятка.

47.5. Не той тепер Миргород.

48. Який з наведених фразеологізмів має значення «нісенітниця, дурниця»?

48.1. Сон рябої кобили.

48.2. Сон у руку.

48.3. Сон морить.

48.4. Сонне царство.

48.5. Спати без задніх ніг.

49. У якому рядку наведено фразеологізми, почерпнуті з життя моряків?

49.1. Закладати гачок; задніх пасти; устромляти пальці в колеса; припирати до стіни.

49.2. Замовляти зуби; з вогню та в полум'я; замовити словечко; приховувати правду.

49.3. Запустити пазурі; засукати рукави; западати в душу; зелена вулиця.

49.4. Читати нотацію; гнути спину; зуби гострити; каламутити воду.

49.5. Мчати на всіх парусах; брати на буксир; мертвий штиль; кинути якір.

50. У якому рядку подано фразеологізми, почерпнуті з життя кравців?

50.1. Пустити на дно; ні пуху ні пера; рятівне коло; ударити лихом об землю.

50.2. Не ликом шитий; тріщать по всіх швах; білими нитками шитий; як

нитка за голкою.

- 50.3. На всіх парусах; наставляти вуха; виходити на фінішну пряму;
на ловця і звір біжить.
- 50.4. Мертва точка; на хвості сидіти; мчати на всіх парах; хід конем.
- 50.5. Пустити на дим; плести сіті; бути на сьомому небі.

51. У якому уривку з творів В.Симоненка вжито фразеологізми?

- 51.1. Ще в дитинстві я ходив у трави,
В гомінливі трепетні ліси,
Де дуби мовчали величаво
У краплинках ранньої роси.
- 51.2. Не шкодуй добра мені, людині,
Щастя не жалій моїм літам –
Все одно ті скарби по краплині
Я тобі закохано віддам.
- 51.3. Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
- 51.4. Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок,
Є тисячі ланів, але один лиш мій.
- 51.5. Коли не вмів ще й букваря читати,
Ходив, як кажуть, пішки під столом.
Любить людей мене навчила мати
І рідну землю, щоб там не було.

52. У якому уривку з творів О.Гончара вжито фразеологізми?

- 52.1. Яке роздолля навкруги. Під час війни, коли випадало опинитися в
горах скелястих уночі, у хвищу, в завірюху, не раз кортіло
йому крикнути, гукнути, гогокнути, щоб луна покотилася по
всіх Карпатах.
- 52.2. Рівно й безжиттєво говорять свічки серед купи свіжої хвої.
Пелюстинка полум'я замість людини...
- 52.3. Місяць підбився високо, садки блищать, не шелехнуть, відпочиває
після трудового дня Зачіплянка...
- 52.4. Дружно з Іваном живуть, справді душа в душу, надійно з ним
Вірунька почуває себе... І справді, шанує, жаліє дружину,
відколи побралися, ще ні разу руки на Віруньку не підняв, хоча
вдачі гарчачої...
- 52.5. Щовихідного веселим грайгомоном повниться ліс. А зараз тихо.
Слухає тишу старий. Чує перегук віків, голоси з туманів.

53. У якому рядку подано фразеологізм, що відповідає слову «соромитися»?

- 53.1. Тримати носа за вітром.
- 53.2. Ховати голову під крило.
- 53.3. Ховати очі.
- 53.4. Із шкури лізти.
- 53.5. Очей не відірвати.

54. У якому рядку всі іменники II відміни мають у родовому відмінку однини закінчення -а (-я)?

- 54.1. Вік, синтаксис, вітер, грам, понеділок.
- 54.2. Кілок, замок, Київ, пес, відмінок.
- 54.3. Склад (слова), вид, рід, борщ, спосіб.
- 54.4. Пісок, рій, парк, горох, лід.
- 54.5. Кодекс, малюнок, хліб, бузок, сир.

55. У якому рядку всі іменники II відміни мають у родовому відмінку однини закінчення -у (-ю)?

- 55.1. Вік, Лондон, стіл, тиждень, учень.
- 55.2. Мед, університет, вітер, розум, сміх.
- 55.3. Гараж, жаль, камінь, Ужгород, рік.
- 55.4. Олівець, квадрат, штаб, театр, характер.
- 55.5. Зошит, ключ, інститут, парник, коридор.

56. У якому рядку при утворенні вищого ступеня порівняння у всіх прикметників відбуваються звукові зміни приголосних основи *ж, з* у словосполученні з суфіксом *-ш-*?

- 56.1. Легкий, боязкий, слизький, ковзкий, різний.
- 56.2. Довгий, сторожовий, в'язкий, кавказький, тугий.
- 56.3. Дорогий, близький, низький, дужий, вузький.
- 56.4. Вологий, важкий, грузький, довший, старезний.
- 56.5. Свіжий, довжилезний, порожній, важкий, дорожній.

57. У якому рядку всі прикметники творять вищий, найвищий ступені порівняння від інших основ?

- 57.1. Прозорий, страшний, скромний, рішучий, вдалиий.
- 57.2. Свіжий, молодий, дешевий, блідий, дерев'яний.
- 57.3. Великий, малий, поганий, гарний, добрий.
- 57.4. Щирий, високий, гіркий, сміливий, радісний.
- 57.5. Страшний, розумний, хитрий, кривий, холодний.

58. У якому рядку від усіх прикметників не можна утворити ступені порівняння?

- 58.1. Далекий, довгий, гострий, рідний, сухий.
- 58.2. Високий, близький, здоровезний, дорогий, німий.
- 58.3. Твердий, низький, босий, холодний, смисловий.
- 58.4. Кам'яний, прадавній, ясен, хворий, предобрий.
- 58.5. Сучасний, дужий, науковий, солодкий, сивий.

59. У якому рядку від усіх якісних прикметників не можна утворити ступені порівняння?

- 59.1. Буланій, величезний, широченний, білявий, багатющий.
- 59.2. Злий, великий, довгий, старий, малий.
- 59.3. Швидкий, дешевий, тихий, короткий, гликокий.
- 59.4. Твердий, м'який, молодий, могутній, важкий.
- 59.5. Солодкий, блискучий, чорний, низький, світлий.

60. Запишіть подані сполуки у формі звертання, якщо існують варіанти, наведіть їх.

- 60.1. Ганна Василівна, товариш Павлюк, пан Кравчук, колега Ярослав, панна Надія, друг Андрій, добродій Ковальчук, Бойко Катерина Василівна.

61. Утворіть всіма можливими способами ступені порівняння прикметників, визначивши фонетичні зміни в основі слова при творенні синтетичної форми компаратива. Окремо випишіть прикметники, від яких не утворюються форми ступенів, поясніть причини цього.

- 61.1. Високий, дорогий, предобрий, гарний, вузький, дужий, вороний, глухий, тоненький, поганий, жонатий, довжелезний.

62. Утворіть прикметники від наведених географічних назв (топонімів). Поясніть, які при цьому відбуваються фонетичні зміни.

- 62.1. Кривий Ріг, Гаага, Острог, Прага, Лодзь, Владивосток, Карабах, Сиваш, Кременчук, Кавказ, Люксембург, Буг, Ніцца, Прилуки, Цюріх.

63. Запишіть подані займенники, знімаючи ризику.

- 63.1. Який_сь, ні_від_чого, хто_небудь, будь_до_кого, аби_хто, де_що, казна_на_чому, чий_небудь, ні_про_що, аби_в_кого, що_небудь, казна_з_ким, скільки_небудь.

64. Випишіть із наведених речень дісприкметники. Визначте їх вид, стан, час, синтаксичну роль.

- 64.1. Дрібні хатки під солом'яними дахами залишалися позаду, їх змінили кам'яні будинки, криті гонтою і бляхою, муроване передмістя тіснішало, стискалося...
- 64.2. Він був не надто високий, але кременний, одягнений у дорогий запорізький жупан; брязнула об край столу шабля в обсипаних коштовними каменями піхвах...
- 64.3. Чужинці загомоніли, захоплені сміливими словами незнайомого...
- 64.4. Маркіз глянув на стос паперу, сягнув рукою, розв'язав, погортав дрібно списані листки. (Із творів Р.Іванчука).
- 64.5. У Генуї я залишила багато «страждаючих» друзів.
- 64.6. Мій друг обігрітий синім поглядом, прийняв це за привітну усмішку наступаючого вечора (Із творів Ю.Янковського).

65. Доберіть до кожного слова спільнокореневе або іншу його словоформу, щоб проілюструвати чергування [o], [e] з [i].

- 65.1. Воля, межа, гомоніти, стелити, восени, збоку, зоря, весело, заспокоїти, покора, папери.

66. У поданому тексті відшукайте слова, в яких відбулися історичні чергування голосних фонем, поясніть їх.

- 66.1. Як довго ждали ми своєї волі слова,
І ось воно співа, бринить.
Бринить, співає наша мова,
Чарує, тішить і п'янить.

Як довго ждали ми...Уклін чолом народу,
Що рідну мову нам зберіг,
Зберіг в таку страшну негоду,
Коли він сам стоять не міг...

(О.Олесь)

67. У поданих реченнях виділіть слова, в яких: а) відбувається спрощення груп приголосних, закріплене на письмі; б) спрощення груп приголосних не закріплене на письмі; в) спрощення не відбувається.

- 67.1. Отак за світанком і день переходив, за тижнем – тиждень, а там місяці (А.Малишко).
- 67.2. Як просто людина іде по землі, по власному ґрунті іде (П.Воронько).
- 67.3. На поля бризнуло сонце (Г.Тютюнник).

- 67.4. Калини кетяг пройнявсь морозом. І я куштую – солодкий, звісно, а в серце ринуть весняні грози, вітри і сонце – і їм не тісно (Т.Коломієць).
- 67.5. Мати увечері своїм пестливим голосом пошепче дитині про любов до всього живого (П.Мирний).
- 67.6. Людство зараз живе передчуттям гігантського масового стрибка в космос (М.Рильський).
- 67.7. Хвастливого зразу видно (Народна творчість).
- 67.8. Не удар авіабомби, не зловісна пісня кулі – над колискою хай лине материнське ніжне «лю-лі» (П.Усенко).

68. Утворіть від поданих слів нові слова, пояснивши хід фонетичних процесів. Зазначте, як ці явища відбиті на письмі.

а) прикметники з суфіксом *-ськ(ий)*:

68.1. Волох, Буг, Кагарлик, Збараж, Черемош, гайдамак, Одеса, Вінниця;

б) іменники з суфіксом *-ств(о)*:

68.2. Ткач, птахи, боягуз, молодець, товариш, студент, убогий;

в) іменники з суфіксом *-ин(а)*:

68.3. Вінницький, гайдамацький, львівський, батьківський, ліска, віск, галицький.

69. У поданому тексті знайдіть випадки історичних чергувань приголосних. Поясніть причини їх виникнення.

69.1. Оповила кімнату сонна тиша, вже догоряє воскова свіча... А він натхненно пише, пише, пише, і жар надії жевріє в очах. Якщо помру – на кручі поховайте, там, де Дніпро і далеч степова... А за вікном тривожний шелест віт (Д.Луценко).

70. Користуючись словником, поставте наголос у поданих словах. Відзначте випадки подвійного наголошування.

70.1. Астрономія, діалог, читання, визвольний, дочка, обіцянка, помилка, загадка, визнання, відповіді, багаторічний, гуртожиток, перелісок, відомість, довідник, чотирнадцять, ясний, разом, чарівний, допізна, зокрема, завдовжки, захворіти, український, маляр, черговий, апостроф, кілометр, течія, предмет.

71. Прочитайте подані речення, змінюючи місце логічного наголосу. Як змінюється при цьому зміст речення?

71.1. На зустріч нам летять пташині ключі (Г.Плоткін).

71.2. Навіщо ця комедія? (Г.Тютюнник).

71.3. Тепер для Маланки настали кращі часи (М.Коцюбинський).

71.4. Під осінь надіслали Оленку в школу (А.Тесленко).

72. Назвіть слова, вжиті в переносному значенні. Визначте вид переносного значення (метафору, метонімію, синекдаху).

72.1. Ми йшли в країну Моцарта крізь дим. Громили ворога на перепутті дикому (Р.Чумак).

72.2. Стоять на варті. Багнет і очі. Чекають гостро в набої кулі (В.Сосюра).

72.3. Ходімо в сад. Я покажу вам сад, де на колінах в яблуні спить вітер, а згорблений чумацький неболад освітлює пахучі очі квітів (М.Вінграновський).

72.4. Гей, нові Колумби й Магелани, напнемо вітрила наших мрій! (В.Симоненко).

72.5. Щоб слово пламенем взялось, щоб людям серце розтопило (Т.Шевченко).

72.6. На нас, як не кажи, Європа дивиться (О.Гончар).

72.7. Натомлені села вечеряти сіли під грушами, вишнями і небесами (М.Вінграновський).

73. Розмежуйте слова полісемічні та омонімічні.

73.1. Ріг вулиці, ріг вола; суцільний брак, брак часу; лінія електропередач, пряма лінія, лінія вогню, життєва лінія; шкільні дзвоники, лісові дзвоники; електромагнітне поле, поле у зошиті, поле зору, пшеничне поле; крило літака, ліве крило будинку, крило птаха.

74. Користуючись «Словником паронімів української мови» (Сербенська О.А., Гринчишина Д.Г. - К., 1986) поясніть значення наведених слів. Слова останньої групи введіть у речення.

74.1. Музичний – музикальний; завдання – задача; дружний – дружній; видатний – визначний – відомий; успіх – успішність; програмний – програмовий – програмований.

75. Визначте джерело походження та структурний тип поданих фразеологізмів.

75.1. Птаха високого польоту: кинути якір; око за око, зуб за зуб; прикусивши язика; ахіллесова п'ята; білими нитками шити; пасти задніх; згідно з наказом; брати на буксир; сміх крізь сльози; блудний син; як горох при дорозі; ліквідувати заборгованість; Учїтеся, брати мої, думайте, читайте; мати на увазі; з нього помічі, як з осики груш; сізїфова праця; ні пари з уст; кинути в атаку; випити гірку чашу до дна.

76. Поставте подані іменники в родовому відмінку однини, виділіть закінчення. З іменниками, які залежно від семантики чи наголосу можуть мати різні закінчення, складіть речення.

76.1. Кілометр, жаль, Прут, тролейбус, Житомир, снігопад, полк, університет, полководець, шовк, предмет, Мороз (прізвище), міст, бузок, іменник, зал.

77. Утворіть усіма можливими способами ступені порівняння прикметників. Відзначте, від яких якісних прикметників і чому не утворюються форми ступенів.

77.1. Дзвінкий, категоричний, великий, синюватий, рівний, глухий, лимонний, милий, буланий, талановитий, жовто-синій, відомий, превеликий, тонюсінкий.

78. Розкривши дужки, утворіть словосполучення числівників з іменниками. Цифри запишіть словами.

78.1. П'ять (новенька книжка), семеро (друзі), півтора (літр, молоко), 9478 (гектар), багато (сніг).

79. Складіть речення з підметами.

79.1. Тарас Григорович Шевченко, завтра, батько з матір'ю, чекай, крокодилачі сльози.

80. У наведених реченнях поставте, де треба, тире, підкресліть підмет і присудок. З'ясуйте принципи їх розмежування.

80.1. Ніч мов криниця без дна (М.Рильський).

80.2. З усіх старших найстарша правда (Леся Українка).

80.3. Може, справді та, єдина, ви (С.Крижанівський).

80.4. Вік прожити не ниву пройти гомінку (А.Малишко).

80.5. Яка то радість на рідну землю повертатися (А.Шиян).

80.6. Кожна пісня моя віку мого день (І.Франко).

80.7. Життя не нива, ні, воно дорога від бур до зір (Л.Дмитерко).

81. Перепишіть речення, підкресливши однорідні члени, вкажіть на засоби зв'язку між ними. Розставте, де потрібно, розділові знаки, сформулюйте правила.

81.1. Мій отчий дім, не перебуть в мені пристанищем дитинства тимчасовим даруй мені легенди і пісні і мамине до болю рідне слово (І.Драч).

81.2. Не скорить серця ні злоба ні туга (П.Скунць).

81.3. Холодний колючий вітер гнав низько над землею важкі олив'яні хмари (В.Кучер).

- 81.4. Все здавалось прекрасним і простим вітер хвилі і сонце над ними (І. Савич).
- 81.5. А по дашку прозорої веранди ходили то дощі то голуби (Л.Костенко).
- 81.6. Ми засіваємо житейське море і не на день минуший на віки (Б.Олійник).
- 81.7. Чи влітку в осінню непогоду чи в найлютішу зиму заметь зовсім до нього могли постукати (О.Гончар).
- 81.8. Тихе батьківське поле за польським селом розлилось (М.Сингаївський).
- 81.9. Під літнім широченним небокраєм мене стрічають друзі і знайомі (А.Малишко).

82. Розмежуйте вставні і вставлені конструкції, визначте їх роль у поданих реченнях, розставте пунктограми, поясніть їх.

- 82.1. До словечка, до слов'ятка притулися може так хоч мови рідної навчишся (М.Тимчак).
- 82.2. Мабуть природа створила хлібну зернину в мить такого високого натхнення, в мить щедрого осяяння, яке потрачено нею і на саму людину (В.Яворівський).
- 82.3. Щастя кажуть люди перелітна птаха (М.Стельмах).
- 82.4. А на серці вір не вір ні тривоги, ні турботи (С.Летюк).
- 82.5. Хвалити долю живим повернувся (М.Стельмах).
- 82.6. Коли виросте син і під зорями добра прикмета піде з рідного дому щастя-долю кувати трудом (В.Соколов).
- 82.7. Зрештою все на світі однакове, і світ однаковий (П.Загребельний).
- 82.8. Скажу я, люди добрі, й вам до казки приказка хоч і панам: не плюй в колодязь – пригодиться води напиться (Л.Глібов).
- 82.9. Хтось здається Потєбня зауважив, що слово в художньому творі, окрім прямого значення, має ще свій стилістичний ореол (О.Гончар).

83. Поставте потрібні розділові знаки. Систематизуйте й письмово сформулюйте правила на відокремлення другорядних членів.

- 83.1. Даруйте Вітчизні навіки чисте серце уміте в росі (М.Нагнибіда).
- 83.2. Берези й клени ще недавно голі стоять зеленими маючи гіллям (М.Рильський).
- 83.3. Є найзначиміша думка на світі думка про хліб (В.Лагода).
- 83.4. Упало яблуко звістуючи про осінь (В.Голобородько).
- 83.5. Як волошка в лісах озерецько цвіте (Д.Павличко).
- 83.6. Жаркий, духотний день зомлівши мов стовп упав на груди ночі (Б.Антонич).
- 83.7. Пішли роки мої юрбою не зупиняючись вперед (Л.Дмитерко).

- 83.8. Вірний син трудової поневоленої України Шевченко став найглибшим виразником дум і сподівань народних (О.Гончар).
- 83.9. Десь за селом на гонах далеких гасло сонце (А.Головко).
- 83.10. Пахне грибами й медом, вогкістю пахне твоєю, що опріч назви «осінь» немає імені їй (М.Рильський).
- 83.11. І боєць Журба як заспівувач мав бути в перших лавах (В.Кучер).

84. Розмежуйте речення, прості й складні, зазначте ознаки, за якими відбувається таке розмежування.

- 84.1. Життя росте лишень з любові, лишень краса людей навчає жить! (Д.Павличко).
- 84.2. Словом можна вбити і оживити, поранити і вилікувати, посіяти тривогу й безнадію і одухотворити, розсіяти сумнів і засмутити, викликати посмішку і сльозу, породити віру в людину і зародити невіру, надихнути на працю і скувати сили душі (В.Сухомлинський).
- 84.3. Материнські недоспані ночі, колискової ніжність свята..., днів дитячих пора золота (Р.Братунь).
- 84.4. Гарно тут, безтровожно (О.Гончар).
- 84.5. Замани мене в пісню, у щебет, у довір'я мене замани, заміни мені зорі на шепіт, моє серце своїм заміни (Є.Летюк).
- 84.6. Тут кожний камінь – мій, і кожний подих – мій (Л.Первомайський).

Пєвнева Ганна Геннадївна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ
**“УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)”**

для студентів 4-го курсу всіх спеціальностей

Підписано до друку 23.06.2010. Формат 60×84 1/16. Ум. друк. арк. 2,33.
Друк лазерний. Замовлення № 12/10. Тираж 40 прим.

Надруковано в Видавничому центрі КП ДВНЗ „ДонНТУ”